

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ

(MERSIN UNIVERSITY RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY)

KAAM

YAYINLARI

OLBA
V

MERSİN
2002

KAAM YAYINLARI
OLBA
V

©2002 Mersin/Türkiye
ISSN 1301-7667

OLBA dergisi hakemlidir ve
Üniversitelerarası kurul başkanlığının tanımladığı
hakemli dergi standardına uygun olarak,
Mayıs ve Haziran aylarında olmak üzere,
yılda iki sayı basılmaktadır.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya
edilemez. Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans
gösterilmelidir.

It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of KAAM.

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde
yada KAAM tarafından dağıtılan broşürlerde bildirilmiş olan
formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.
Articles should be written according the formats mentioned in the following web address
or brochures distributed by KAAM

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen
makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:
Prof. Dr. Serra Durugönlü
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü
33342-MERSİN
TURKEY

DİĞER İLETİŞİM ADRESLERİ

Other Correspondance Addresses

Tel:00.90.324.361 00 01 (10 Lines)/162-163 or 372

Fax: 00.90.324.361 00 46

www.kaam.mersin.edu.tr
kaam@mersin.edu.tr

Yardımlarından dolayı Ceyhun Közleme'ye teşekkür ederiz.

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-V

MERSİN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-V

Editör

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Coşkun ÖZGÜNEL
Prof. Dr. Tomris BAKIR
Prof. Dr. Hayat ERKANAL
Prof. Dr. Sencer ŞAHİN
Prof. Dr. Yıldız ÖTÜKEN

MERSİN
2002

OLBA V
İÇİNDEKİLER/CONTENTS

A. Semih Güneri (Lev. 1-33).....	1
1987 Erzurum-Sos Höyük Kazıları ve 1985-1997 Yılları Arasında Erzurum Çevresinde Yapılan Arkeolojik Çalışmalar Işığında, Son Tunç-Erken Demir Çağında Doğu Anadolu-Kafkasya-Orta Asya Arasındaki Kültürel İlişkiler	
Engin Akdeniz (Lev. 34).....	59
Neolitik ve Kalkolitik Çağlarda Büyük Menderes Havzası'ndaki Kültürel Yapılanma ve Orta Kalkolitik Çağ Problemi	
Suat Ateşlier (Lev. 35-39).....	77
Pers Ölü Gömme Geleneğinde "Cenaze-Harmamaksa'ları"	
Emel Erten (Lev. 40).....	97
Silifke Müzesi Koleksiyonundan Cam Kase	
Ayşe Aydın (Lev. 41-45).....	105
Çatiören Kilisesi	

ÇATIÖREN KİLİSESİ (Lev. 41-45)

*Ayşe Aydın

Zusammenfassung

Çatiören liegt 8 km. nordwestlich von Ayaş im Rauhen Kilikien. In dem westlichen Teil der Siedlung befindet sich ein Hermestempel, ein Turm und ein Haus, die in die hellenistische Zeit datiert werden. Im Südwesten und Nordosten der Siedlung sind kleine Häuser und die Nekropole mit Grabhäusern aus römischer Zeit erhalten.

Neben einem Grabhaus liegt die Kirche, die bisher wenig in der Literatur beschrieben ist. Die West- und Ostwand der Kirche sind zum Teil, die Südwand und die Nordwand zum größten Teil eingestürzt. Das Mauerwerk der Kirche besteht aus zweischaligem Kleinquadern mit Mörtel hinterfüllung. Die Großquadern wurden für die Ecken und das Apsisgewölbe verwendet. Im Westen der Kirche war ein Narthex geplant, der nicht errichtet wurde.

Obwohl heute die innere Arkadengliederung verloren ist, lassen sich im Naos liegende monolithische Säulen und Basen feststellen, so dass man daraus schließen kann, dass der Naos durch zwei Säulenreihen in drei Schiffe getrennt war. Ein Kämpfer- und Säulenkapitell besitzen zwei Blattkränze von feingezahnten Akanthus.

Die zum Bereich des Mittelschiffes gehörige Mauer ist über der Empore noch erhöht worden, dies zeigt uns, dass die Kirche einen Obergaden besaß.

Die Apsis ist innen halbkreisförmig und außen dreiseitig ummantelt. Das Apsisrund besteht bis zum Apsisgesims aus Kleinquadern und die Apsishalbkuppel aus Großquadern.

Durch die ummantelte Apsis wird der rückwärtige Durchgang sehr schmal, und die beiden nördlichen und südlichen Raunteile wirken fast wie Nebenräume. Sie sind etwa in der Mitte durch in Nord-Süd Richtung verlaufende Gurtbögen zweigeteilt. Im nördlichen Raumteil, der vom nördlichen Seitenschiff aus zugänglich ist, setzt der Gurtbogen auf einer Wandzunge im Norden und auf einer Konsole im Süden auf. Im südlichen Raumteil setzt der Gurtbogen auf einer Konsole im Norden und auf einer Wandzunge im Süden auf. Derselbe Raumteil hat eine kleine Apsis im Osten und zwei Eingänge, von denen sich einer in der Südwand, der andere im Westen als Zugang zum Seitenschiff befindet. Der hinter der Hauptapsis vorhandene schmale Durchgang verbindet den südlichen und nördlichen Raumteil miteinander.

Kennzeichnend ist der basilikale Typus im 5.-6. Jh. für die kilikische und isaurische Kirchen, von denen eine die Kirche in Çatiören ist. Ein Narthex im Westen gehört zu diesem Typus. In Çatiören war ein Narthex vorgesehen, aber dann wurde darauf verzichtet.

Wie sich exemplarisch an der Kirche von Çatiören aufzeigen lässt, ist bei dem basilikalem Typus meistens die Kirche dreischiffig und Säulen werden bei der Arkadengliederung verwendet. Die über den Seitenschiffen, dem Narthex und den Nebenräumen befindlichen Emporen, das Mauerwerk aus zweischaligen Kleinquadern gehören ebenfalls zu kilikischen Baugewohnheiten.

Besonders bemerkenswert ist der Ostteil der Kirche in Çatiören. Ihre Hauptapsis mit der äußeren dreiseitigen Ummantelung ist eine hauptstädtische Eigenschaft.

Der Ostabschluß der Kirche in Çatiören besteht aus einem durch Gurtbögen dreigeteilten Raum mit einer Apsis, bei der der südliche Raumteil fast wie ein Nebenraum wirkt und eine Ausnahme in Kilikien und Isaurien bildet. Dagegen befinden sich Parallelen für diesen Raum mit einer Apsis in Syrien, nämlich die Nordkirche in Sokhani (im 5.-6. Jh.) und die Westkirche in Burj Haidar (im 5. Jh.). Bei den beiden Kirchen hat der südliche Raum eine Apsis, die nach Osten vorspringt und als Martyrion eingerichtet ist.

Obwohl es nicht festzustellen ist, wäre denkbar, dass dieser Raum in der Kirche in Çatiören auch als ein Martyrion gedient haben könnte.

Weitere Parallelen für die Kapitelle der Kirche in Çatiören findet man sowohl in Kilikien als auch in Isaurien, die meistens Anfang des 6. Jhs. datiert werden.

Ausgehend davon läßt sich sagen, dass die Kirche in Çatiören Anfang des 6. Jhs. errichtet wurde.

Kilisenin Tanıtımı

Dağlık Kilikia¹ sınırları içindeki yerleşimlerden biri olan, Antik döneme ait ismi bilinmeyen Çatiören, Ayaş'ın (Elaiussa-Sebaste) 8 km. kuzeybatısında bulunmaktadır.

Yerleşimin batı bölümünde Hellenistik döneme ait bir kule, Hermes adına yapılmış bir tapınak ve ev kalıntıları² (Fig. 1), güneybatı ve kuzeydoğuda ise Roma dönemine ait ev kalıntıları, mezar anıtları ve nekropol yer alır³.

Doğuda bir mezar anıtının yanına ise kilise yapılmıştır⁴. Yapının küçük kesme taştan yapılmış batı ve doğu duvarı kısmen, güney ve kuzey duvarının ise büyük bir bölümü yıkılmıştır. Büyük kesme taş, duvarların birleştiği köşelerde ve apsis tonozunda kullanılmıştır.

Kilisenin batı bölümünde nartheksi yoktur (Fig. 2-3). Narthekse ait olabilecek izler yapının batı ve kuzey duvarının birleştiği köşedeki taşlar ile güneybatı köşedeki zeminde yer alan büyük kesme taşlardan oluşan duvar kalıntısıdır. Yapının batı cephesinde üç kapı açıklığı bulunmaktadır. Alt seviyedeki kapılardan güneydeki daha büyük olup, söve ve lentosu profillerle hareketlendirilmiştir. Aynı seviyede kuzeydeki küçük kapının üzerinde üçüncü giriş bulunmaktadır. Gerek kuzeydeki büyük kapının üzerindeki konsollar, gerekse üst seviyedeki giriş açıklığı, nartheksin iki katlı olarak planlandığını göstermektedir. Üst seviyedeki kapı açıklığının güney bitişiğinde, duvar örgüsünün yukarıya doğru devam ettiği görülür. Bu duvar parçası ışık katına ait olmalıdır.

Bu cephedeki kapı açıklıklarıyla girilen kilisenin naos bölümünde dağılmış durumda kırık ya da monolit sütun gövdeleri, kaide ve başlıkları ile alt ve üst bölümleri profilli küçük payeler yer alır (Fig. 4).

Naos batı duvarında ise bir pilastr, başlığı ve üzerindeki yarım kemer kalıntısıyla günümüze ulaşmıştır. Pilastr başlığı iki sıra akanthus yapraklarından oluşan bir bezemeye sahiptir. Alt sıradaki yapraklardan iki yana doğru üç adet yan dilim çıkar ve bunların uçları sivri olarak sonuçlanır. Yaprakların yan dilimleri orta bölümde birleşerek ikinci sıradaki akanthus yaprakları için zemin hazırlar. Alt sıradaki yapraklarla aynı özelliği gösteren ikinci sıradaki yaprakların üzerinde ise heliks ve volütler yer alır. Başlığın üzerinde bir kemere ait bölüm, onun üzerinde ise yüzeyden dışa taşan kalın bir sıra silme bulunmakta, silme doğu ve güney yönde devam etmektedir. İç mekandaki dağınık durumda bulunan sütun başlıklarından diğerlerine göre daha sağlam olan bir başlık, pilastr başlığıyla aynı bezeme

* Yrd. Doç. Dr. Ayşe Aydın, Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 33342 Çiftlikköy Kampüsü, Mersin/TÜRKİYE

1 Strabon XIV, 5.1-2 Korakesion (Alanya)'dan Soloi/Pompeiopolis (Viranşehir)'e kadar olan coğrafi bölge Dağlık Kilikia (Kilikia Tracheia) olarak adlandırılır.

2 Durugönül 1998, 28-34, Taf. 7-9; Durugönül-Gabelmann 1997, 215 vd. Taf. 31,3. 32,1-2.

3 Hild-Hellenkemper 1990, 224; Hellenkemper-Hild 1986, 74.

4 Kilisenin kısaca tanıtıldığı yayınlar: Gough 1954, 52; Feld 1963/1964, 104 vd.; Eyice 1981, 208; Hellenkemper-Hild 1986, 74 vd.; RBK IV 1990, 227; Hild-Hellenkemper 1990, 224; Hill 1996, 147 vd.

özellikleri göstermektedir (Fig. 5). Ancak başlığın alt sıra akanthus yaprakları tahrip olmuştur. Naosun kuzey duvarı içinde düzgün bir sıra delik bulunmaktadır. Bunlar ikinci katın tabanını taşıyan kirişler için yapılmıştır.

Kilisenin apsisi içten yarım daire, dıştan ise köseli bir yapıya sahiptir. Apsis silmeye kadar küçük, tonozu ise büyük kesme taştan yapılmıştır. Bemanın kuzey ve güneyinde birer kapı açıklığı bulunmaktadır. Bu kapılar aracılığıyla apsis arkasında yer alan mekanlara giriş sağlanır. Bu mekanlar doğu-batı yöndeki kemerlerle üç bölüme ayrılmış, böylece apsis arkasında dar bir koridor, bunun kuzey ve güneyinde ise geniş mekanlar oluşmuştur. Kuzey-güney yöndeki kemerlerle iki bölüme ayrılan bu mekanlardan güneydeki, doğuda apsisle sonuçlanmakta, apsis arkasındaki koridor ve kuzeydeki mekan ise aynı seviyede düz bir duvarla sınırlanmaktadır (Fig. 6). Koridor ve yan mekan duvarlarının üst seviyesindeki konsollar, apsis arkasındaki bölümlerin de iki katlı olduğunu göstermektedir.

Kilisenin Restitüsyonu ve Değerlendirilmesi

Çatıören kilisesi naosundaki dağınık halde bulunan sütun gövde ve başlıkları, bu mekanı neflere ayıran arkadlara aittir. Bunlardan kuzey arkad sırasının sadece batıdaki başlangıcına ait kemerin bir bölümü günümüze ulaşmış, güney arkad sırası ise yok olmuştur. Her bir arkad sırasının altı adet sütunla oluşturulduğu düşünülmektedir⁵.

Bu iç mekan düzeniyle, yani iki arkad sırasıyla üç nefe ayrılmış bazilikal planlı kiliseler Çatıören'inde içinde bulunduğu Kilikia bölgesinde 5.ve 6.yüzyıllarda yoğun olarak yapılmıştır⁶. Bölge kiliselerinde naosun batısındaki nartheks, bazilikal planlı şemayı tamamlar. Ancak Çatıören örneğinde planlanmış olmasına rağmen nartheksin tamamlanamadığı dikkati çeker⁷. Bölgedeki diğer kiliselerden sağlam olarak nartheks bölümü günümüze ulaşan örneklerde batı cephesinin üçlü kemer açıklığına sahip olduğu görülür⁸. Naosa giriş, batı duvarı içindeki üç kapı aracılığıyla sağlanmıştır. Bunlardan ortadaki orta nefe, kuzey ve güneydeki ise yan neflere açılıyordu. Naosun kuzey duvarı içindeki giriş delikleri, tamamlanamayan nartheksin batı duvarındaki konsollar ve apsis kuzey ve güneyinde bulunan mekanlardaki konsollar, bu odaların, nartheksin, kuzey ve güney yan nefin galerili olarak düzenlendiklerini gösterir. İkinci katın tabanını oluştururken aynı kilise içinde iki farklı uygulama dikkati çekmektedir. Yan neflerde taban kirişlerle, diğer bölümlerde ise konsollar aracılığıyla oluşturulmuştur⁹. İç mekandaki dağınık halde bulunan unsurlardan biri de küçük payelerdir. Bölge kiliselerinden ikinci kata ait arkad sırası günümüze ulaşan örneklerde

5 Hellenkemper-Hild 1986, 77 Fig. 11.

6 RBK IV 1990, 273.

7 Hellenkemper-Hild 1986, 77 Nartheksin yapılmadığı bir başka kilise Demirciören (2) de bulunmaktadır. Bkz. Hild-Hellenkemper 1990, 237.

8 Hill 1996, Fig. 36, Pl. 82.

9 Nartheks, yan odalar ve yan nefleri iki katlı olarak yapılmış bazı kiliseler: Alahan'daki Doğu ve Batı kilisesi, Çarıklar, Hasanlılar, Üçtepe kiliseleri, Kanlıdivane'deki I ve III No'lu kiliseler, Cennet-Cehennem'deki Tapınak kilisesi, Korykos Mezar kilisesi ve Büyük kilise, Emirzeli 2 No'lu kilise, Yanıkhan'daki Kuzey ve Güney kilisesi.

destekler sütunlardan oluşurken¹⁰, Çatıören kilisesinde bu küçük payelerin kullanılması olasıdır¹¹.

Orta nefe ait batı duvarın ikinci kat seviyesini de aşarak yukarıya doğru devam etmesi, kilisenin ışık katına sahip olduğunu göstermektedir¹².

Dıştan köşeli yapıya sahip apsis, bazı Kilikia ve Isauria kiliselerinde de görülen bir özellik olup¹³, başkente ait mimari bir uygulamanın bölgeye yansımaları olarak kabul edilir¹⁴.

Çatıören kilisesinde en dikkati çeken bölüm, doğu bölümüdür. Bemanın kuzey ve güneyinde yan odaların yer alması Suriye mimarisi özelliği olup, Kilikia kiliselerinde de aynı şema farklı uygulamalarla görülür¹⁵. Bunlardan biri daha çok Suriye'deki kiliselerde görülen apsis ve yan odaların doğuda düz bir duvarla sınırlandırılmasıdır¹⁶. Bazen bu düzende sadece apsisin sınır duvarını aşır, doğuya doğru taşıdığı görülür¹⁷. Kilikia ve Isauria kiliselerine özgü, özel bir form olarak kabul edilen uygulamada ise bemanın yanında ya da apsisin arkasındaki odalar doğuya doğru belirgin bir şekilde taşarak yapının doğu bölümünü sonuçlandırır¹⁸. Bu özel formunda kendi içinde farklı uygulamaları vardır. Bunlardan biri apsis arkasındaki bölümün doğu-batı yönündeki kemerlerle üç bölüme ayrılmasıdır (Fig. 7). Bu düzende oluşan bölümlerden kuzey ve güneydeki birer oda görünümünde olup, genellikle bu odaların doğusu apsisle sonuçlanmaktadır¹⁹. Apsis arkasındaki bölüm ise oda ya da koridor olarak düzenlenmiştir. Aynı düzenin tek apsisle yapıldığı örnek ise Çatıören kilisesidir. Burada apsis, güney yan odanın doğu yönündeki sınırını oluşturur.

Apsisli güney yan odası olan kiliselere Suriye'de rastlanır. Bunlar Sokhani Kuzey kilisesi (5.-6. yüzyıl) ve Burj Haidar Batı kilisesidir (5. yüzyıl)²⁰ (Fig. 8-9). Her iki kilisede de bu yan odalar martyrion olarak yapılmıştır²¹. Suriye kiliselerinde de bemanın güneyindeki yan oda

10 Gough 1985, Abb. 22; Eyice 1979, 25 Abb. 7.

11 Feld 1963/1964, 106 O. Feld'de küçük payelerin ikinci kata ait olduğu görülmüştür.

12 Işık katına sahip diğer örnekler Öküzlü Transept kilisesi, Alahan Batı kilisesi, Meryemlik Azizeler Thekla kilisesi, Emirzeli 2 No'lu kilise. Gough 1985 Abb. 25; Herzfeld-Guyer 1930, 18.

13 Aynı özellikte apsisi olan kiliseler Kanlıdivane IV No'lu kilise, Silifke Paulus kilisesi, Uzuncaburç Tapınak kilisesidir. RBK IV 1990, 241-242 Abb. 23, 245-246 Abb. 24; Hellenkemper 1995, 201 Abb. 5; Eyice 1980, 489.

14 Deichmann 1982, 625; RBK IV 1990, 275.

15 Hill 1996, 23; Feld 1986, 80.

16 Suriyeli örnekler için bkz. Butler 1929, 26 Abb. 21. 29 Abb. 26. 35 Abb. 33. 50 Abb. 47. 62 Abb. 60. Kilikia ve Isauria örnekleri için bkz. Hill 1996, Fig. 2-3, 14. 16. 24. 26. 36. 38. 53. 56.

17 Hill 1996, Fig. 12-13. 28. 35. 51.

18 RBK IV 1990, 275.

19 Doğu bölümü iki apsisli olan kiliseler: Işıkkale kilisesi, Korykos Büyük kilise, Yanıkhan Kuzey ve Güney kilisesi. Hill 1996, Fig. 20. 59-60.

20 Lassus 1947, 167, Fig. 75; Butler 1929, 210 Fig. 211.

21 Deichmann 1982, 380 vd.; Grabar 1946, 98 vd.; Onasch 1981, 260; Brunner-Flessel-Hiller 1993, 623. Yunanca "martyrion", martire, yani din şehidine ait olan herşey olabilir. Martyrion kelimesi ilk olarak 4.yüzyılda Kudüs'deki Constantinus tarafından bazilikal planlı olarak yaptırılan kilise için kullanılmıştır. Kudüs ve Filistin'deki İsa'nın yaşamı ve ölümüyle ilgili bütün yapılar martyrion olarak adlandırılmıştır. Daha sonra martirlerin mezarını içinde bulunduran yapılar martyrion olarak anılmış,

genellikle martyrium olarak yapılmış ve içine bir ya da daha fazla lahit formunda röliker yerleştirilmiştir²². İçlerinde in situ olarak lahit formunda röliker bulunmamış olmakla birlikte bazı Kilikia ve Isauria kiliselerindeki güney yan odanın da martyrium olarak kullanılması olasıdır²³.

Malzeme ve plan özelliklerine bakıldığında kilise, 5.yüzyıl ikinci yarısı ile 6.yüzyıl başları arasına tarihlenen diğer bölge kiliseleriyle aynı özellikleri göstermektedir. Bunların dışında kilisede kullanılmış pilastr ve sütun başlıkları da tarihlendirmede ip uçları vermektedir. Benzer başlıklar "iki sıra ince dişli akanthus yapraklarından oluşan sütun başlıkları" başlığı altında toplanmaktadır²⁴. Bu özellikteki başlıklar 5.yüzyıl ortalarından başlayarak İstanbul'da üretilmeye başlanmış ve diğer bölgelere de gönderilmiştir. Başkent üslubu, İstanbul dışındaki bölgelerde yerel malzeme (mermer ya da kireç taşı) kullanılarak da uygulama alanı bulmuştur. Bu bölgeler içinde Kilikia ve Isauria'da yer almaktadır²⁵. Takkadın kilisesi, Tapureli A kilisesi, Kanlıdivane IV No'lu kilise, Korykos katedrali sütun ve paye başlıkları Çatıören kilisesi başlıklarıyla ortak özellikler gösterirler. Bu örnekler 6.yüzyıl başlarına aittir²⁶. Bu veriler Çatıören kilisesinin de 6.yüzyıl başlarında yapılmış olabileceğini gösterir.

Sonuç olarak Çatıören'deki kilise; plan şeması, kullanılan malzeme ile bölge kiliseleriyle ortak özellikler gösterirken, doğu bölümüyle Suriye mimarisi, galerilerin varlığı, köşeli yapıya sahip apsisi ve sütun başlıklarıyla başkent mimarisi özelliklerini yansıtan önemli bir örnek olarak değerlendirilmelidir.

Figür Listesi

Fig. 1 Çatıören yerleşimi genel görünümü.

Fig. 2 Çatıören kilisesi planı (Hellenkemper-Hild 1986, 77 Fig. 11).

Fig. 3 Çatıören kilisesi batı cephesi.

Fig. 4 Çatıören kilisesi naosu.

Fig. 5 Çatıören kilisesi naos içindeki sütun başlığı.

Fig. 6 Çatıören kilisesi doğu cephesi.

Fig. 7 Yanıkhan Kuzey kilisesi planı (Hellenkemper-Hild 1986, 84 Fig. 14).

Fig. 8 Sokhani Kuzey kilisesi planı (Lassus 1947, 167 Fig. 75).

Fig. 9 Burj Haidar Batı kilisesi planı (Butler 1929, 210 Fig. 211).

Batı Hıristiyanlığında martyrium kelimesi yerine Latince "memoria" kelimesi kullanılmıştır. Memoria, sadece mezarı içeren yapı için değil, martir ya da azizlerin yaşamlarının bir bölümünü geçirdikleri yerlerde yapılan yapılar için de kullanılır. Martyrium ise bir din şehidinin (martirin) inancı uğruna çektiği acılar, sıkıntılar ve öldürülmesini ifade etmek için kullanılan bir kelimedir.

22 Descoedres 1983, 16 vd. Röliker, Hıristiyanlıkta kutsal olarak kabul edilen kişilerin, martir ve azizlerin öldükten sonra geriye bıraktıkları özel eşyaları ya da parçalara ayrılmış cesetlerinden küçük bir bölümün konulduğu küçük kutulardır. Bunlardan bir bölümü de lahit formu örnek alınarak yapılmıştır.

23 Aydın 1998, 136 vd. Meryemlik Azize Thekla kilisesi, Öküzlü ve Korykos Transept kiliseleri ile Emirzeli 2 No'lu kilise güney yan odaları martyrium olarak kabul edilebilir.

24 Kautzsch 1936, 93 vd.; Zollt 1994, 198 Taf. 43, 574.

25 Bu özellikteki sütun başlıkları ilk olarak İstanbul, Studios Manastırı kilisesinde görülür. Deichmann 1989, 284 vd.; Brenk 1977, 189 Abb. 167 a, 152 Abb. 104 c; Kramer 1994, 31 Taf. 11, 4-5, 12, 3-4; Zollt 1994, 359.

26 Feld 1963/1964, 96 vd.; RBK IV 1990, 276 vd.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- AnatSt Anatolien Studies.
- Aydın 1998 Aydın, A., Emirzeli. Eine hellenistische bis spätantike Siedlung im Rauhen Kilikien, 1998.
- Brenk 1977 Brenk, B., Spätantike und frühes Christentum, 1977.
- Brunner-Flessel-Hiller 1993 Brunner, H.-Flessel, K. -Hiller, F., (Hers.), Märtyrer, Martyrien, Martyrium, Lexikon Alte Kulturen, 1993, 623.
- Butler 1929 Butler, H.C., Early Churches in Syria 4th - 7.th Centuries, 1929.
- Deichmann 1982 Deichmann, F.W., Rom, Ravenna, Konstantinopel, Naher Osten, 1982.
- Deichmann 1989 Deichmann, F.W., Ravenna. Hauptstadt des spätantiken Abendlandes, Kommentar, 3. Teil, 1989.
- Descoedres 1983 Descoedres, G., Die Pastophorien im syro-byzantinischen Osten, 1983.
- Durugönül-Gabelmann 1997 Durugönül, S.,-Gabelmann, H., Türme und Siedlungen im Rauhen Kilikien. Ein Vorbericht, IstMitt 47, 1997, 213- 220, Taf. 31-32.
- Durugönül 1998 Durugönül, S., Türme und Siedlungen im Rauhen Kilikien, Asia Minor Studien 28, 1998.
- Eyice 1979 Eyice, S., La basilique de Canbazlı en Cilicie, Zograf 10, 1979, 22-29.
- Eyice 1980 Eyice, S., Die Basiliken von Kanlıdivan (Kanytelides-Kanytelleis), in: ZDMG Supp IV, 1980, 488- 491.
- Eyice 1981 Eyice, S., Einige byzantinische Kleinstädte im Rauhen Kilikien, in: 150 Jahre Deutsches Archäologisches Institut 1829-1979, 1981, 204-209.

- Feld 1963/1964 Feld, O., Bericht über eine Reise durch Kilikien, IstMitt 13/14, 1963/1964, 88-107.
- Feld 1986 Feld, O., Die beiden Kirchen in Hierapolis Kastabala, in: SBK I, 1986, 77- 86.
- Gough 1954 Gough, M., A Temple and Church at Ayaş (Cilicia), AnatSt 4, 1954, 49-64.
- Gough 1985 Gough, M., Alahan. An Early Christian Monastery in Southern Turkey, 1985.
- Grabar 1946 Grabar, A., Martyrium I, Architecture, 1946.
- Hellenkemper-Hild 1986 Hellenkemper, H.-Hild, F., Neue Forschungen in Kilikien, TIB 4, 1986.
- Hellenkemper 1995 Hellenkemper, H., Die Kirche im Tempel. Zeustempel und Paulusbasilika in Seleukeia am Kalykadnos, in: Orbis Romanus Christianusque ab Diocletiani aetate usque ad Heraclium, 1995, 191-203.
- Herzfeld-Guyer 1930 Herzfeld, E.-Guyer, S., Meriamlik und Korykos, Zwei christliche Ruinenstätten des Rauhen Kilikiens, MAMA II, 1930.
- Hild-Hellenkemper 1990 Hild, F.-Hellenkemper, H., Kilikien und Isaurien, TIB 5, Bd. I-II, 1990.
- Hill 1996 Hill, S., The Early Byzantine Churches of Cilicia and Isauria, 1996.
- IstMitt Istanbuler Mitteilungen.
- Kautzsch 1936 Kautzsch, R., Kapitellstudien. Beiträge zur einer Geschichte des spätantiken Kapitells im Osten vom vierten bis ins siebente Jahrhundert, 1936.
- Kramer 1994 Kramer, J., Korintische Pilasterkapitelle in Kleinasien und Konstantinopel, IstMitt Beiheft 39, 1994.
- Lassus 1947 Lassus, J., Sanctuaries Chrétiens de Syrie, 1947.

- MAMA Monumenta Asiae Minoris antiqua. Publications of the American Society for Archaeological Research in Asia Minor.
- Onasch 1981 Onasch, K., Liturgie und Kunst der Ostkirche in Stichworten, 1981.
- RBK Reallexikon zur byzantinischen Kunst.
- RBK IV 1990 Hild, F-Hellenkemper, H-Hellenkemper, G.-Salies, Kommagene-Kilikien-Isaurien, RBK IV, 1990, 182-356.
- Strabon Erdbeschreibung -durch Anmerkungen erläutert von Dr. A. Forbiger- Bd. V, Buch 13-15, 1858.
- SBK Studien zur spätantiken und byzantinischen Kunst. F.W. Deichmann gewidmet I-III, 1996.
- TIB Tabula Imperii Byzantini.
- ZDMG Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft
- Zollt 1994 Zollt, Th., Kapitellplastik Konstantinopels vom 4. bis 6. Jahrhundert n. Chr., Asia Minor Studien 14, 1994.

Fig. 1

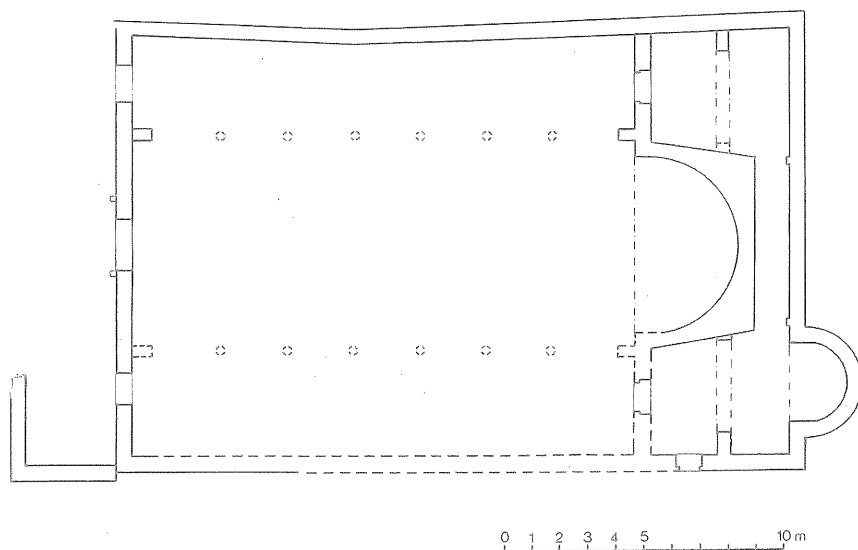

Fig. 2

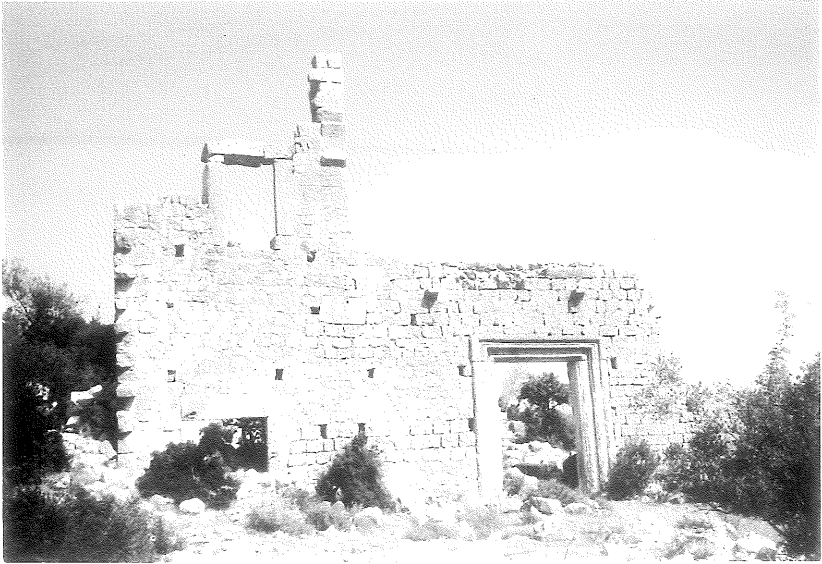

Fig. 3

Fig. 4

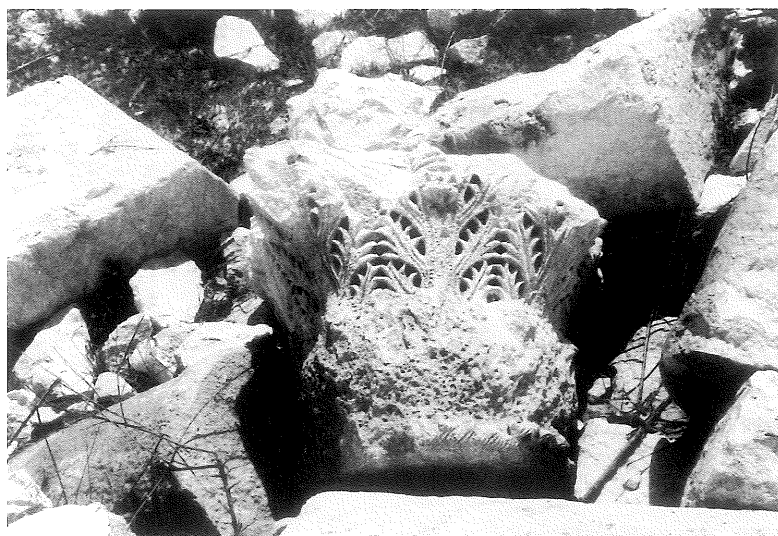

Fig. 5

Fig. 6

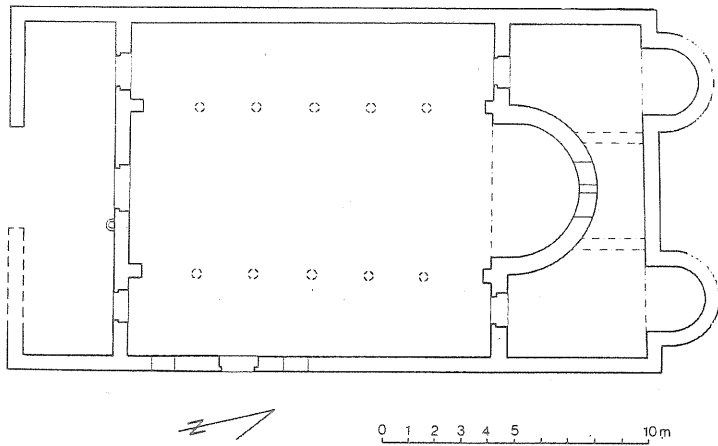

Fig. 7

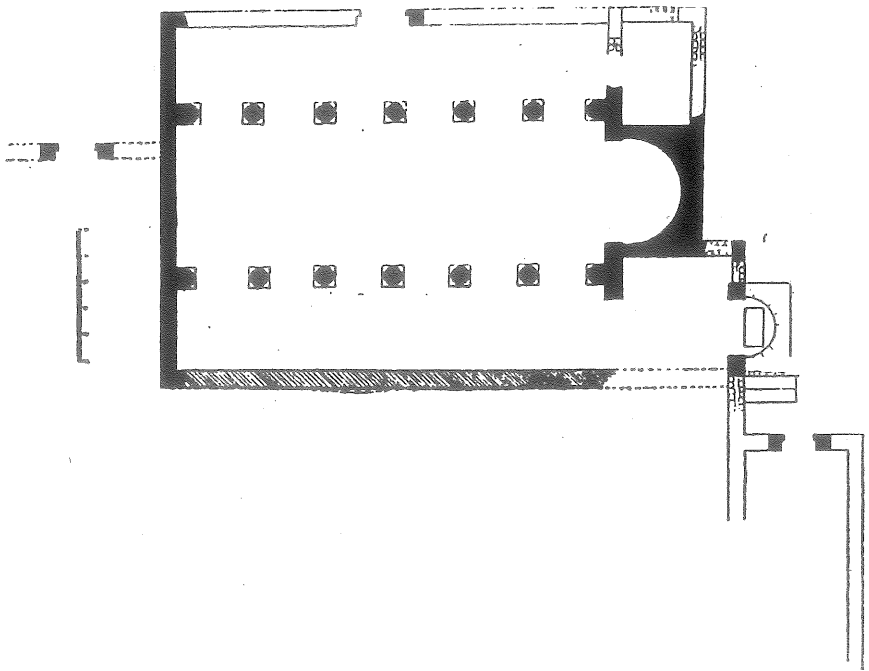
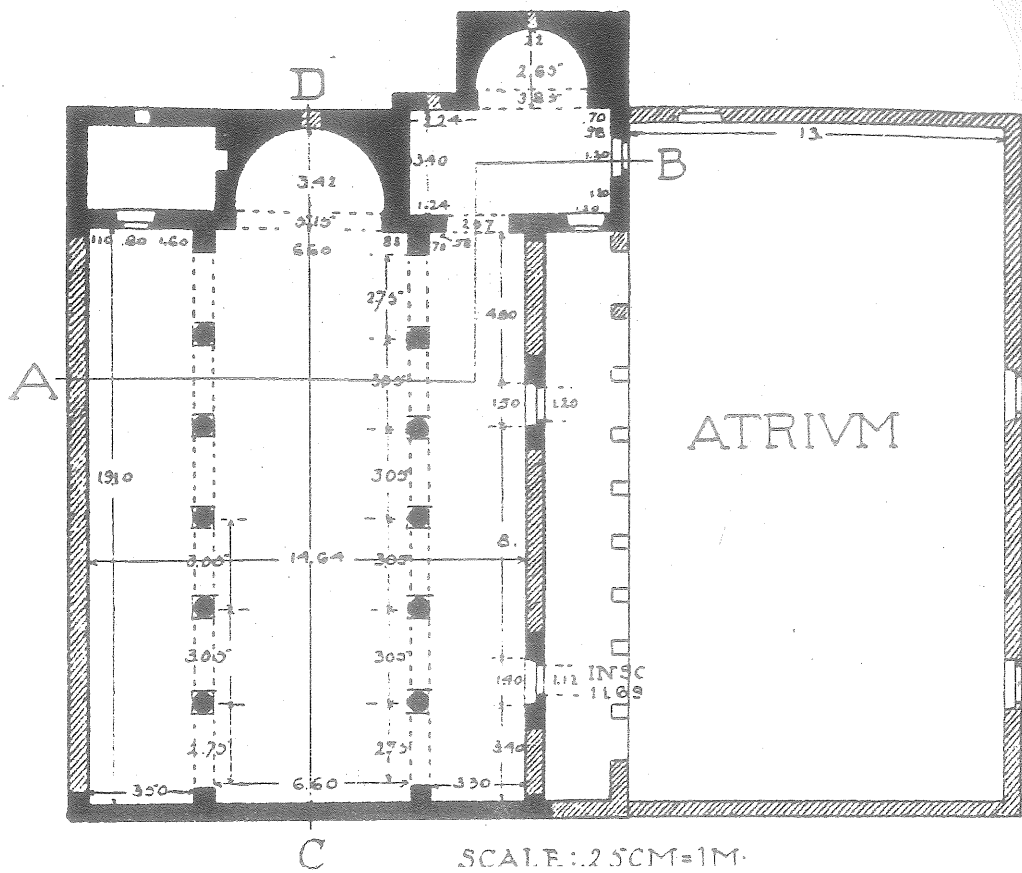

Fig. 8

SCALE: 2.5CM=1M.

Fig. 9